

Boris Pahor

Predhodniki osvobodilnega gibanja

(Iz nagovora Borisa Pahorja ob izidu njegovega romana Parnik trobi nji)

O zgodovinskem ozadju bi zadoščala pripomba, da gre za dobo med prvo in drugo svetovno vojsko oziroma tudi že za čas, ko se nemški polip že razrašča sredi Evrope. Vendar bi želel poudariti, da sem imel izrecen namen, da bi v knjigi prikazal protifašistični upor primorskih ljudi; upor, ki se je začel že v prvih letih po koncu prve svetovne vojske. Dogodki in boji in nečlovečnosti drugega svetovnega spopada so namreč tako prevzeli naše vesti, da pozabljamo na stvarnost, ki če ni bila tako strašna glede na žrtve, je bila pa zavoljo dvajsetletnega psihološkega trpljenja, na katero je bil obsojen številčno razmeroma majhen slovenski in hrvaški živelj v mejah tuje dikature, edinstvena v takratni Evropi.

Da, pravično je, da pridejo v slovensko zavest dolge vrste ilegalcev vseh mišljenj in nazorov, ki so se nesebično darovali zato, da bi potrdili v ljudeh vero v prostost; zato, da bi sovragu dokazali, kako trdo opravilo bo imel, če bo hotel zlomiti ponos v narodu, kateri je skozi suženjska stoletja dolgo nabiral sokove, ki so mu utrdili hrbtenico; zato, da bi evropsko javnost opozorili na genocid v srcu kulturnega kontinenta.

Pravim, da je pravično, da se zavemo ilegalcev, ki so predhodniki osvobodilnega gibanja na Slovenskem, še posebno mora zanje vedeti tukajšnja mladina; ta pa ima, kolikor sem imel sam priložnost ugotoviti, zelo zmedene pojme o življenju Primorske pred drugo svetovno vojsko. Rad bi pri tem podčrtal, da pri tem ne gre samo za dejstva, ki so sestavni del naše narodne zgodovine, ampak za problem, ki je pomemben tudi v evropskem merilu. Saj so prav primorski ljudje dali Evropi pesnika, ki je prvi videl njeno strahotno sarto; Srečko Kosovel pa je doživel poraz evropske civilizacije prav ob plamenih, ki so upepelili Narodni dom, in ob grmadah drugih prosvetnih ustanov po primorski zemlji.